

ੴ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ

87

ਸੰਗਤਿ

ਸਤਸੰਗਤਿ ਕੈਸੀ ਜਾਣੀਐ ॥

ਭਾਗ - ੧੦

‘ਖੋਜੀ’

ਸੰਗਤਿ

ਭਾਗ-10

‘ਕਾਲ’ ਅਥਵਾ ‘ਸਮੇਂ’ ਦੀ ‘ਸੰਗਤਿ’

ਸਾਰੀ ਕਾਇਨਾਤ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੀ ਹੈ —

ਤੂਤ (past)

ਭਵਿੱਖ (future)

ਵਰਤਮਾਨ (present)

‘ਤੂਤ’ ਕਾਲ ਅਥਵਾ ਗੁਜਰੇ ਹੋਏ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਤਜਰਬਿਆਂ ਅਤੇ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਚੰਗਾ ਯਾ ਮਾੜਾ ‘ਅਸਰ’ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ‘ਕਾਲ’ ਅਥਵਾ ਸਮੇਂ ਦੀ ‘ਸੰਗਤਿ’ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ।

ਜੇਕਰ ਸਾਡੀ ਪਿਛਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਚੰਗੀ ਗੁਜ਼ਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਚੰਗੇਰੀ, ਸੁਖਾਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ‘ਚੇਤੇ’ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ‘ਅਣਹੋਂਦ’ ਦੇ ‘ਹਉਂਕਿਆਂ’ ਵਿਚ ਝੂਰਦੇ ਅਤੇ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜੇਕਰ ਪਿਛਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੁਖਦਾਈ ਬੀਤੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਦੀ ਚੰਗੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਰਸ-ਭੋਗ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹੋ ਕੇ ‘ਆਫਰ’ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਬਾਬਤ ‘ਆਸਾ-ਮਨਸਾ-ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ’ ਅਨੁਸਾਰ ਸੋਚਾਂ ਸੋਚਦੇ ਅਤੇ ਵਿਉਂਤਾਂ ਘੜਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ‘ਖਿਆਲੀ ਉਡਾਰੀਆਂ’ ਲਾਉਂਦੇ ਹਾਂ । ਜੇਕਰ ਸਾਡੀਆਂ ਇਹ ‘ਆਸਾ-ਮਨਸਾ’ ਪੂਰੀਆਂ ਨਾ ਹੋਣ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਅਤਿਅੰਤ ‘ਨਿਰਾਸਤਾ’ ਤੇ ਦੁੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਅਥਵਾ ‘ਤੂਤ’, ‘ਵਰਤਮਾਨ’ ਅਤੇ ‘ਭਵਿੱਖ’ ਦੇ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਮਨ ਗਲਤਾਨ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਖਿਆਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਅਸੀਂ ‘ਕਾਲ’ ਦੀ ‘ਸੰਗਤਿ’ ਯਾ ਕੁਸੰਗਤ’ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ।

ਸਾਡੀਆਂ ‘ਤੂਤ ਕਾਲ’ ਵਿਚ ਵਰਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚੰਗੀਆਂ ਤਾਂ ਘੱਟ ਹੀ ਚੇਤੇ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀਆਂ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀਆਂ, ਵਧੀਕੀਆਂ, ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਆਦਿ ਸਾਡੇ ਮਨ-ਚਿੱਤ-ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ

ਤੂੰਘੇ ਧਸੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਸੜਦੇ-ਬਲਦੇ-ਸੁਲਘਦੇ ਅਤੇ
ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ।

ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾ ਵਿਚ ‘ਭੂਤ ਕਾਲ’ ਵਿਚ ਬੀਤੇ ‘ਤਲਖ’ ਅਤੇ ਦੁਖਦਾਈ ਤਜਰਬਿਆਂ
ਅਤੇ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ‘ਮਿਸਲਾਂ’ ਸਾਡੇ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਵਿਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ
ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੌਕਾ ਮਿਲਣ ਤੇ ਪੁਰਾਣੀ ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ, ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ, ਘਰਨਾ
ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਮਿਸਲਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਅੰਦਰਲੀ ਮਲੀਨ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀ
‘ਹਵਾੜ’ ਕੱਢ ਕੇ ਮਨ ‘ਹਉਲਾ’ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ।

ਜੇ ਅਪਨੀ ਬਿਰਖਾ ਕਹਹੁ ਅਵਰਾ ਪਹਿ

ਤਾ ਆਗੈ ਅਪਨੀ ਬਿਰਖਾ ਬਹੁ ਬਹੁਤੁ ਕਢਾਸਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੮੬੦)

ਦੁਖ ਕੀਆ ਪੰਡਾ ਖੁਲ੍ਹੀਆ ਸੁਖੁ ਨ ਨਿਕਲਿਓ ਕੋਇ ॥

ਦੁਖ ਵਿਚਿ ਜੀਉ ਜਲਾਇਆ ਦੁਖੀਆ ਚਲਿਆ ਰੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੪੦)

ਦੁਖਿਆਰੇ ਦੁਖਿਆਰਿਆਂ ਮਿਲਿ ਮਿਲ ਅਪਣੇ ਦੁਖ ਰੁਵੰਦੇ ।

(ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. ੫/੮)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਜ਼ਰੇ ਹੋਏ ਜਮਾਨੇ ਦੀਆਂ ਤਲਖ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ
ਵਲਵਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਮਨ ‘ਕੁਸੰਗਤ’ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

ਇਸੇ ਜਨਮ ਅੰਦਰ ਕਈ ਚੰਗੀਆਂ-ਮਾੜੀਆਂ-ਦੁਖਦਾਈ ‘ਘਟਨਾਵਾਂ’ ਸਾਡੇ ਨਾਲ
ਵਰਤਦੀਆਂ ਹਨ — ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ —

ਹਉਕੇ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ

ਕੁਲਝਦੇ ਹਾਂ

ਸੜਦੇ ਹਾਂ

ਅਭਿਆਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ

ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹਾਂ

‘ਐਲਰਜੀ’ ਨੂੰ ਦਿੜ ਕਰਦੇ ਹਾਂ

‘ਕਾਲੀ ਸੂਚੀ’ ਲੰਮੇਗੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ

ਜੀਵਨ ਤਲਖ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਾਂ

ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਮੈਲਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ।

ਸਾਡੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਇਸ ਜਨਮ ਦੀਆਂ ‘ਘਟਨਾਵਾਂ’ ਦੀ ਯਾਦ ਤਾਂ ਸਾਡੇ
ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ — ਪਰ, ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ-ਮਾੜੀ ‘ਰੰਗਤ’
ਅਥਵਾ ‘ਤਤ-ਸਾਰ’ (essence) ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਦੁਆਰਾ ਅਗਲੇ ਜਨਮਾਂ ਵਿਚ
ਸਾਡੀ ਰੂਹ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਕਈ ਬੱਚੇ ਜਮਾਂਦਰੂ ਗੁਸੈਲ,
ਲੜਾਕੇ, ਈਰਖਾਲੂ, ਡਰਾਕਲ ਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਭੈੜੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

ਉਹ ਬੱਚੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦੀਆਂ ਦ੍ਰਿੜ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ‘ਭੈੜੀਆਂ ਆਦਤਾਂ’ ਦੀ ‘ਰੰਗਤ’ — ਆਪਣੇ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਦੀ ‘ਰੰਗਤ’ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ, ਇਸ ਜਨਮ ਦੀ ਨਵੀਂ ‘ਜੀਵਨ ਸੇਧ’ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਹੋਰ ਭੀ ਰੰਗਲਾ-ਦੁਖਦਾਈ ਅਤੇ ਨਰਕ-ਮਈ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਜੀਵਾਂ ਤੇ ਅਤਿਅੰਤ ਮਿਹਰ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦੀਆਂ ‘ਘਟਨਾਵਾਂ’ ਦੀ ਯਾਦਦਾਸ਼ਤ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਉਤੇ ਉਕਗੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਸਿਰਫ਼ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ‘ਰੰਗਤ’ ਅਥਵਾ ਤਤ-ਸਾਰ ਹੀ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਚਿਮੜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ — ਜੋ ਹਰ ਜਨਮ ਵਿਚ ਹੋਰ ਭੀ ਤੀਬਰ ਤੇ ਤੀਖਣ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵਰਨਾ, ਜੋ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਬੇਅੰਤ ਘਟਨਾਵਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਜਨਮ ਵਿਚ ਯਾਦ ਰਹਿੰਦੀਆਂ — ਤਾਂ ਪਿਛਲੇ ਅਨੇਕਾਂ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਆਪੂਰ੍ਵ ਸਹੇਲੇ ਹੋਏ ਘੁਰਣਤ ‘ਜੀਵਾਂ’ ਦੀ ਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ‘ਭੀੜ’ ਲਗੀ ਰਹਿਣੀ ਸੀ ਅਤੇ ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ, ਕੁਲਝਣਾ, ਸਾੜੇ ਦੇ ਅਥਾਹ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਡਾ ‘ਆਪਾ’ ਗੁਆਚ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਜਨਮਾਂ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਮਲੀਨ ‘ਕੁਸੰਗਤ’ ਨਾਲ ਐਸੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਢੀਠ, ਮੰਨੂਰ, ਸਾਕਤ, ਮਨਮੁਖ, ਮੁਗਾਧ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਦੂਜੇ ਲੱਭਜਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ‘ਅਭਾਗੀ’ ਰੂਹਾਂ ਅਣਜਾਣੇ ਹੀ ਅਪਣੇ ਡੂੰਘੇ-ਗੁੱਝੇ, ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਦੇ ‘ਤਤ-ਸਾਰ’ ‘ਰੰਗਤ’ ਦੀ ‘ਕੁਸੰਗਤ’ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੀ ਬਾਬਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਜਨਮ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਕਾਰਨ ਹੀ ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ ‘ਦੁੱਭਰ’ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ — ਤਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਜਨਮਾਂ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੇ ਐਲਰਜੀ (allergy) ਵਾਲੇ ‘ਹਜ਼ੂਮ’ ਦੀ ਯਾਦਦਾਸ਼ਤ ਕਿਤਨੀ ਦੁਖਦਾਈ ਤੇ ਭਿਆਨਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ! ਇਸ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉਣਾ ਭੀ ਕਠਿਨ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦੀਆਂ ਬੇਅੰਤ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ‘ਯਾਦਾਂ’ ਨੂੰ ‘ਮੇਟਣ’ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਲਈ, ਸਾਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਅੰਤਿਅੰਤ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

‘ਭੂਤ’ ਕਾਲ ਦੀਆਂ ਦੁਖਦਾਈ ਯਾਦਾਂ ਅਤੇ

‘ਭਵਿੱਖ’ ਲਈ ‘ਆਸਾ-ਮਨਸਾ-ਤਿਸ਼ਨਾ’ ਦੀਆਂ ਵਿਉਂਤਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਅਸੀਂ ‘ਵਰਤਮਾਨ’ ਅਮੋਲਕ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਅਜਾਈਂ ਗੁਆ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ‘ਭੂਤ’ ਅਤੇ ‘ਭਵਿੱਖ’ ਕਾਲਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਯਾ ਕੁਸੰਗਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵਰਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਅਥਵਾ ‘ਸਦ-ਹੁਣ’ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸੁਰਗ ਬਾਸੁ ਨ ਬਾਛੀਐ ਡਰੀਐ ਨ ਨਰਕਿ ਨਿਵਾਸੁ ॥

ਹੋਨਾ ਹੈ ਸੋ ਹੋਈ ਹੈ ਮਨਹਿ ਨ ਕੀਜੈ ਆਸ ॥

(ਪੰਨਾ-੩੩੨)

ਕਬੀਰ ਇਹ ਚੇਤਾਵਨੀ ਮਤ ਸਹਸਾ ਰਹਿ ਜਾਇ ॥

ਪਾਛੈ ਭੋਗ ਜੁ ਭੋਗਵੇ ਤਿਨ ਕੌ ਗੁੜੁ ਲੈ ਖਾਹਿ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੩੬੬)

ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਚਿ ਵਰਤਦਾ ਹੋਵਣਹਾਰ ਸੋਈ ਪਰਵਾਣਾ ।

(ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. ੧੯/੨੧)

ਵਰਤਮਾਨ ਵੀਹਿ ਵਿਸਵੇ ਹੋਇ ਇਕੀਹ ਸਹਜਿ ਘਰਿ ਆਇਆ ।

(ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. ੨੪/੯)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਇਹ ‘ਛਿਨ-ਪਲ’ ਲਗਾਤਾਰ ਅਟੁੱਟ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ-ਅਭਿਆਸ-ਕਮਾਈ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਣ ਤਾਂ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦੀ ‘ਸਦ-ਹੁਣ’ ਮਾਣਦੇ ਹਨ ।

ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਉਤਮ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ, ਜਾਂ ਇਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਜਾਣ-ਬੁੱਝ ਕੇ ਮਚਲੇ ਹੋ ਕੇ, ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਐਨ ‘ਉਲਟ’ ਅਪਣੀ ਮਲੀਨ ਰੁਚੀਆਂ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਰੋੜ੍ਹ ਵਿਚ ਗੁਜਰੇ ਹੋਏ ਜਮਾਨੇ ਦੇ ਤਲਖ ਅਤੇ ਦੁਖਦਾਈ ਤਜਰਬਿਆਂ ਨੂੰ — ਮੁੜ-ਮੁੜ ਯਾਦ ਕਰਕੇ, ਘੋਟ-ਘੋਟ ਕੇ, ਅਭਿਆਸ ਕਰਕੇ ਦਿੜ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ — ਈਰਖਾ, ਦਵੈਤ, ਵੈਰ, ਵਿਰੋਧ, ਘਰਨਾ, ਸਾਜ਼ਾ, ਐਲਰਜੀ ਆਦਿ, ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਹੋਰ ਭੀ ਢੂੰਘੀਆਂ — ਧੱਸਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਵੱਸਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਰਸਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਸਮਾਉਂਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ‘ਵਰਤਮਾਨ ਜੀਵਨ’ ਹੋਰ ਭੀ ਤਲਖ, ਜਹਿਰੀਲਾ ਅਤੇ ਦੁਖਦਾਈ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਬੇਲੋੜੇ ‘ਭੂਤ’ ਕਾਲ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਅਤੇ ਅਣਹੋਣੇ ‘ਭਵਿੱਖਤ’ ਬਾਬਤ ਸੋਚਾਂ-ਫਿਕਰਾਂ ਨਾਲ, ‘ਮਲੀਨ ਰੰਗਤ’ ਹੋਰ ਭੀ ਸੂਖਮ, ਪ੍ਰਬਲ ਅਤੇ ‘ਦਾਮਨਿਕ’ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ — ਜਿਸ ਦੀ ‘ਜਹਿਰੀਲੀ ਰੰਗਤ’ ਵਰਤਮਾਨ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਵਿਚ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ ਅਣਜਾਣੇ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ ਨਰਕ-ਮਈ ਬਣਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਇਥੇ ਹੀ ਬੱਸ ਨਹੀਂ, ਰੋਸੇ-ਗਿਲੇ, ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ, ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ, ਘਰਨਾ ਆਦਿ ਦੀ ‘ਮਲੀਨ ਰੰਗਤ’ ਸਾਡੇ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਦੁਆਰਾ ਅਗਲੇ ਜਨਮਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡਾ ਮਨ, ਮਲੀਨ ਜਹਿਰੀਲੀ ‘ਕੁਸੰਗਤ’ ਵਿਚ ਕਈ ਜਨਮਾਂ ਤਾਈਂ ਗਲਤਾਨ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

ਮਨ ਦੀ ‘ਛੱਟੀ’ ਉਤੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ‘ਕਾਲੇ ਲੇਖ’ ਅਤੇ ਜਹਿਰੀਲੀ ‘ਮਾਨਸਿਕ ਰੰਗਤ’ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮੇਟੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੋਵੇ — ਪਰ ‘ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ’ ਵਿਚ

ਜਨਮਾਂ-ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਤੋਂ ਛੂੰਘੀ ਉਕਗੀ ਹੋਈ 'ਮਲੀਨ ਰੰਗਤ' ਨੂੰ ਮੇਟਣਾ ਨਾ ਮੁਖਕਿਨ ਹੈ ।

ਜਦ ਤਾਂਦੀਂ ਮਨ ਉਤੋਂ ਇਹ 'ਭੂਤ ਕਾਲ' ਦੇ ਗਹਿਰੇ ਉਕਰੇ ਹੋਏ 'ਕਾਲੇ ਲੇਖ' ਮੇਟੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਅਥਵਾ ਮਨ ਦੀ 'ਫੱਟੀ' ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਡੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ — ਤਦ ਤਾਂਦੀਂ ਅਸੀਂ ਪੁਰਾਣੀ ਨਰਕ ਮਈ 'ਜੀਵਨ ਰੋੜ੍ਹ' ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹੀ ਜਾਵਾਂਗੇ ਤੇ ਭੂਤ ਕਾਲ ਦੀ 'ਜ਼ਹਿਰੀਲੀ ਰੰਗਤ' ਦੀ 'ਕੁਸੰਗਤ' ਮੱਲੋ-ਮੱਲੀਂ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ ਹੁੰਦੀ ਰਹੇਗੀ ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ —

ਅਪਣੇ ਮਲੀਨ ਖਿਆਲਾਂ ਨਾਲ ਆਪੂਰ੍ਵੀ 'ਸਰੋੜੇ' ਹੋਏ

ਮੁੜ-ਮੁੜ ਯਾਦ ਕਰਕੇ 'ਪਾਲੇ ਹੋਏ'

ਤੀਬਰ ਘਰਨਾ ਨਾਲ ਦਾਮਨਿਕ (dynamic) ਬਣਾਏ ਹੋਏ,

ਐਲਰਜੀ (allergy) ਨਾਲ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਵਿਚ 'ਵਸਾਏ' ਹੋਏ,

ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ 'ਰੂਪਮਾਨ' ਕੀਤੇ ਹੋਏ,

'ਮਨੋਕਲਪਤ ਭੂਤਾਂ' ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਬੇਵੱਸ ਹੋ ਕੇ, ਮੱਲੋ-ਮੱਲੀਂ 'ਕੁਸੰਗਤ' ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ।

ਜੇਕਰ ਸਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਣਹੋਂਦੇ ਗੁੱਝੇ ਮਨੋਕਲਪਤ 'ਖਿਆਲੀ ਭੂਤਾਂ' ਬਾਬਤ ਸੌਝੀ ਯਾ ਅਹਿਸਾਸ ਭੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਤੰਗ ਆ ਕੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋਈਏ, ਤਾਂ ਭੀ ਇਹ ਸਾਡੇ 'ਗਲੋ' ਨਹੀਂ ਲਹਿ ਸਕਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਉਤੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤ 'ਕਬਜ਼ਾ' ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਅੱਜ ਕਲ੍ਹੀ ਦੇ ਕਿਰਾਏਦਾਰਾਂ ਵਾਂਗ — ਇਹ ਆਪੂਰ੍ਵੀ ਵਸਾਏ ਹੋਏ 'ਭੂਤਕਾਲ' ਦੇ ਦੁਖਦਾਈ 'ਮਨੋਕਲਪਤ ਭੂਤ' ਸਾਡੇ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਉਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਉਤੇ ਅਪਣੀ ਮਲੀਨ ਰੰਗਤ ਚਾੜ੍ਹਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਾਮੁਖਕਿਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਅਵੱਸ਼ ਹੀ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ।

ਅਵਰਿ ਪੰਚ ਹਮ ਏਕ ਜਨਾ ਕਿਉ ਰਾਖਉ ਘਰ ਬਾਰੁ ਮਨਾ ॥

ਮਾਰਹਿ ਲੂਟਹਿ ਨੀਤ ਨੀਤ ਕਿਸੁ ਆਗੈ ਕਰੀ ਪੁਕਾਰ ਜਨਾ ॥ (ਪੰ.-੧੫੫)

ਪੰਚ ਬਿਖਾਈ ਏਕੁ ਗਰੀਬਾ ਰਾਖਹੁ ਰਾਖਨਹਾਰੇ ॥

ਖੇਦੁ ਕਰਹਿ ਅਰੁ ਬਹੁਤੁ ਸੰਤਾਵਹਿ ਆਇਓ ਸਰਨਿ ਤੁਹਾਰੇ ॥ (ਪੰ.-੨੦੫-੬)

ਬੈਰ ਬਿਰੋਧ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਮੋਹ ॥

ਝੂਠ ਬਿਕਾਰ ਮਹਾ ਲੋਭ ਧੋਹ ॥

ਇਆਹੁ ਜੁਗਤਿ ਬਿਹਾਨੇ ਕਈ ਜਨਮ ॥

ਨਾਨਕ ਰਾਖਿ ਲੇਹੁ ਆਪਨ ਕਰਿ ਕਰਮ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੬੭-੬੮)

ਇਨ ਪੰਚਨ ਮੇਰੋ ਮਨੁ ਜੁ ਬਿਗਾਰਿਓ ॥
ਪਲੁ ਪਲੁ ਹਰਿ ਜੀ ਤੇ ਅੰਤਰੁ ਪਾਰਿਓ ॥...
ਇਨ ਦੂਤਨ ਖਲੁ ਬਧੁ ਕਰਿ ਮਾਰਿਓ ॥
ਬਡੋ ਨਿਲਾਜੁ ਅਜਹੂ ਨਹੀ ਹਾਰਿਓ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੧੦)

ਇਨ੍ਹਿ ਮਾਇਆ ਜਗਦੀਸ ਗੁਸਾਈ ਤੁਮਰੇ ਚਰਨ ਬਿਸਾਰੇ ॥
ਕਿੰਚਤ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨ ਉਪਜੈ ਜਨ ਕਉ ਜਨ ਕਹਾ ਕਰਹਿ ਬੇਚਾਰੇ ॥

(ਪੰਨਾ-੮੫੭)

ਇਸੇ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 'ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ' ਤੇ 'ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ' ਹੀ ਇਸ ਦੁਖਦਾਈ ਮਲੀਨ 'ਜੀਵਨ-ਚੱਕਰ' ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਹੋਇ ਨਿਰਮਲਾ ਕਟੀਐ ਜਮ ਕੀ ਫਾਸ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੪)

ਮੈ ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਦਯੈ ਸੇਵੜੀ ॥
ਗੁਰਿ ਕਟੀ ਮਿਹਡੀ ਜੇਵੜੀ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੪)

ਆਪੁ ਤਿਆਗਿ ਮਿਟੈ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ॥
ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪਛਾਣਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੮੩)

ਯਾਹੂ ਜਤਨ ਕਰਿ ਹੋਤ ਛੁਟਾਰਾ ॥
ਊਆਹੂ ਜਤਨ ਸਾਧ ਸੰਗਾਰਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੫੯)

ਮੋਹ ਰੋਗ ਸੋਗ ਤਨੁ ਬਾਧਿਓ ਬਹੁ ਜੋਨੀ ਭਰਮਾਈਐ ॥
ਟਿਕਨੁ ਨ ਪਾਵੈ ਬਿਨੁ ਸਤਸੰਗਤਿ ਕਿਸੁ ਆਗੈ ਜਾਇ ਰੂਆਈਐ ॥ (ਪੰਨਾ-੫੩੨)

ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਜਨ ਲੀਏ ਛਡਾਇ ॥
ਜਿਸ ਕੇ ਸੇ ਤਿਨਿ ਰਖੇ ਹਟਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੮੯੫)

ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਹਰ ਪਲ 'ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ' ਤੋਂ 'ਭੂਤ ਕਾਲ' ਵਿਚ ਬਦਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

'ਭੂਤ ਕਾਲ' ਸਾਡੇ ਵੱਸ ਵਿਚੋਂ 'ਖਿਸਕ' ਚੁਕਾ ਹੈ ।

'ਭਵਿੱਖਤ ਕਾਲ' ਅਨਿਸਚਿਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਅਣਜਾਣ ਹਾਂ ।

ਇਸ ਲਈ ਸਾਡੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸਿਰਫ਼ ਵਰਤਮਾਨ ਦਾ 'ਕਾਲ' ਯਾ 'ਸਮਾਂ' ਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਚੰਗੇ ਯਾ ਮਾੜੇ ਪਾਸੇ ਲਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ।

ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ 'ਹੁਣ' ਦੇ 'ਖਿਨ-ਪਲ' ਹੀ ਸਾਡੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹਨ । ਇਹੀ 'ਖਿਨ' ਅਗਲੇ ਪਲਕ ਹੀ 'ਭੂਤਕਾਲ' ਵਿਚ ਬਦਲ ਕੇ ਸਾਡੇ ਵੱਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ।

ਇਸੇ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਵਾਲੇ ਹੁਣ ਦੇ 'ਖਿਨ-ਪਲ' ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸੇ ਹੁਣ ਦੇ 'ਖਿਨ-ਪਲ' ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ 'ਸੰਗਤ' ਯਾ 'ਕੁਸੰਗਤ' ਦੁਆਰਾ ਚੰਗੀ ਯਾ ਮਾੜੀ 'ਸੇਧ' ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ।

ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਵਰਤਮਾਨ ਦੇ 'ਖਿਨ-ਪਲਾਂ' ਨੂੰ ਸਹੀ ਤੌਰ ਤੇ 'ਸਾਧ ਸੰਗਤ' ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਾਰੀਏ ਅਥਵਾ 'ਵਿਹਾਈਏ' ਤਾਂ ਹੀ ਇਹਨਾਂ 'ਖਿਨ-ਪਲਾਂ' ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਰੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਸਾਡਾ ਉਚਾ-ਸੁੱਚਾ ਦੈਵੀ ਗੁਰਮੁਖ ਜੀਵਨ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਕਵਨ ਸੰਜੋਗ ਮਿਲਉ ਪ੍ਰਭ ਅਪਨੇ ॥

ਪਲੁ ਪਲੁ ਨਿਮਖ ਸਦਾ ਹਰਿ ਜਪਨੇ ॥

(ਪੰਨਾ-੮੦੬)

ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ ਬੇਦ ਅਤੁ ਬਾਦਿ ॥

ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ ਰਸਨਾ ਸਾਦਿ ॥

ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ ਲਪਟਿ ਸੰਗਿ ਨਾਰੀ ॥

ਸੰਤ ਰਚੇ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਮੁਰਾਰੀ ॥੨॥

ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ ਖੇਲਤ ਜੂਆ ॥

ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ ਅਮਲੀ ਹੂਆ ॥

ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ ਪਰ ਦਰਬ ਚੁਗਾਏ ॥

ਹਰਿ ਜਨ ਬਿਹਾਵੈ ਨਾਮ ਧਿਆਏ ॥.....

ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ ਨਟ ਨਾਟਿਕ ਨਿਰਤੇ ॥

ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ ਜੀਆ ਇਹ ਹਿਰਤੇ ॥

ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ ਰਾਜ ਮਹਿ ਡਰਤੇ ॥

ਸੰਤ ਬਿਹਾਵੈ ਹਰਿ ਜਸੁ ਕਰਤੇ ॥

(ਪੰਨਾ-੯੧੪)

ਏਕ ਚਿਤ ਜਿਹਿ ਇਕ ਛਿਨ ਧਯਾਯੇ ॥

ਕਾਲ ਫਾਸ ਕੇ ਬੀਚ ਨ ਆਯੋ ॥

(ਪ:- ੧੦)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਸਡਾ ਮਨ ਵਰਤਮਾਨ ਦੇ 'ਖਿਨ-ਪਲਾਂ' ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਲਗਾਤਾਰ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ-ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ ਕਰਦਾ ਰਹੇ — ਤਾਂ ਹੀ ਅਟੁੱਟ 'ਸਦ-ਹੁਣ' ਦਾ ਆਤਮਿਕ ਰੰਗ-ਰਸ ਮਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਇਹਨਾਂ 'ਖਿਨ-ਪਲਾਂ' ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਰਵਾਨਗੀ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਅਥਵਾ 'ਸੰਗਤ' ਯਾ 'ਕੁਸੰਗਤ' ਕਰਕੇ ਚੰਗਾ ਯਾ ਮਾੜਾ 'ਜੀਵਨ' ਬਣਦਾ ਹੈ — ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਤੇ ਕੀਮਤੀ 'ਖਿਨ-ਪਲਾਂ' ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਅਜਾਈਂ ਗੁਆ ਰਹੇ ਹਾਂ ।

ਹਰਿ ਜਸੁ ਰੇ ਮਨਾ ਗਾਇ ਲੈ ਜੋ ਸੰਗੀ ਹੈ ਤੇਰੋ ॥
ਅਉਸਰੁ ਬੀਤਿਓ ਜਾਤੁ ਹੈ ਕਹਿਓ ਮਾਨ ਲੈ ਮੇਰੋ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੨੨)

ਤਿਲੁ ਤਿਲੁ ਪਲੁ ਪਲੁ ਅਉਧ ਫੁਨਿ ਘਾਟੈ ਬੂਝਿ ਨ ਸਕੈ ਗਵਾਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੦੦)
ਬੀਤ ਜੈਹੈ ਬੀਤ ਜੈਹੈ ਜਨਮੁ ਅਕਾਜੁ ਰੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩੫੨)

ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਆਰਾਧੁ ਪਿਆਰੇ ਨਿਮਖ ਨ ਕੀਜੈ ਢੀਲਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੯੮)
Forget the dead 'past', which is, beyond our control.
Do not worry about the 'Future', which is uncertain.
Live in the reality of the 'present' and make the best of it.

ਕਿਸੇ 'ਖਿਆਲ' ਯਾ 'ਵਲਵਲੇ' ਨੂੰ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਚੇਤੇ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਉਸ ਖਿਆਲ
ਦੀ ਚੰਗੀ ਯਾ ਮਾੜੀ 'ਭਾਵਨਾ' ਨਾਲ —

'ਛੋਂਹਦੇ' ਹਾਂ
'ਸੰਗ' ਕਰਦੇ ਹਾਂ
'ਰੰਗਤ' ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ
'ਸੰਗਤ' ਕਰਦੇ ਹਾਂ
'ਅਭਿਆਸ' ਕਰਦੇ ਹਾਂ
'ਦਿੜ੍ਹ' ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਖਿਆਲ, ਵਲਵਲੇ ਯਾ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਸਾਡੇ ਮਨ-ਬੁੱਧੀ-ਚਿੱਤ
ਵਿਚ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ ਹੀ ਉਤਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਲਗਾਤਾਰ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਇਹ ਮਾਨਸਿਕ
ਖਿਆਲ ਯਾ ਵਲਵਲੇ ਸਾਡੇ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਵਿਚ ਧਸ, ਵਸ, ਰਸ, ਸਮਾ ਜਾਂਦੇ
ਹਨ।

ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਇਹ ਖਿਆਲ, ਵਲਵਲੇ ਅਥਵਾ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਸਾਡੇ ਮਨ-ਚਿੱਤ-
ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਵਿਚ ਉਤਰਦੇ ਯਾ ਨਿੱਘਰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਇਹ
'ਭਾਵਨਾਵਾਂ' ਅਤਿ ਸੂਖਮ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ 'ਐਟਮ' ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾਮਨਿਕ
(dynamic) ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਸ ਦਾਮਨਿਕ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਖਿਆਲ ਯਾ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਅਤਿ ਸੂਖਮ
ਮਾਨਸਿਕ 'ਵਲਵਲੇ' ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ, ਬਲਕਿ ਅਤਿ ਸੂਖਮ ਪ੍ਰਬਲ ਦਾਮਨਿਕ 'ਸ਼ਖਸੀਅਤ'
(dynamic personality) ਦਾ ਸੂਖਮ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ — ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਡਾ
ਮਨ ਦਿਨ-ਰਾਤ —

'ਮੇਲ' ਕਰਦਾ ਹੈ
'ਸੰਗ' ਕਰਦਾ ਹੈ
'ਸੰਗਤ' ਕਰਦਾ ਹੈ

‘ਪਰਸਦਾ’ ਹੈ
 ‘ਛੋਹ’ ਲੈਂਦਾ ਹੈ
 ‘ਅਸਰ’ ਲੈਂਦਾ ਹੈ
 ‘ਰੰਗਤ’ ਲੈਂਦਾ ਹੈ
 ਜੀਵਨ ਢਾਲਦਾ ਹੈ ।

ਬਾਹਰਲੇ ਓਪਰੇ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਤੋਂ ਜਦ ਮਨ ਵਿਹਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਬਾਹਰਲੀ ਕਿਸੇ ਉਕਸਾਹਟ ਦਾ ਕਾਰਨ ਨਾ ਭੀ ਹੋਵੇ — ਤਾਂ ਭੀ ਸਾਡੇ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਵਿਚ ਆਪੂਰਵੀ-ਪਾਲੀ-ਪੋਸੀ ਅਤੇ ਤਕੜੀ ਕੀਤੀ ਦਾਮਨਿਕ ਗੁੱਝੀ ‘ਮਲੀਨ ਸ਼ਖਸੀਅਤ’, ਸਾਡੇ ਮਨ ਨੂੰ, ਮੌਕਾ ਤਾੜ ਕੇ, ਚੁਆਤੀ ਲਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਹੀ ਸੁਲਗਾਈ ਅੱਗ ਅਥਵਾ ਉਸ ਖਾਸ ਵਾਸ਼ਨਾ ਵਿਚ ਸੜਦੇ-ਬਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ।

ਐਸੀ ਅੰਦਰਲੀ ਗੁੱਝੀ ਦਾਮਨਿਕ ਸੂਖਮ ‘ਮਲੀਨ ਸ਼ਖਸੀਅਤ’ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ‘ਸਰਪਨੀ’, ‘ਛਲਣੀ’, ‘ਨਾਗਨੀ’, ‘ਮੋਹਣੀ’, ‘ਮਾਇਆ’, ‘ਪੰਚ ਬਿਖਾਦੀ’, ‘ਪੰਚ ਚੰਡਾਲ’, ‘ਠਗਵਾਰੀ’ ਆਦਿ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਮਾਰੁ ਮਾਰੁ ਸ੍ਰੂਪਨੀ ਨਿਰਮਲ ਜਲਿ ਪੈਠੀ ॥	
ਜਿਨਿ ਤਿਭਵਣੁ ਡਸੀਅਲੇ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਡੀਠੀ ॥	(ਪੰਨਾ-੪੯੦)
ਮਾਇਆ ਹੋਈ ਨਾਗਨੀ ਜਗਤਿ ਰਹੀ ਲਪਟਾਇ ॥	(ਪੰਨਾ-੫੧੦)
ਮਾਈ ਮਾਇਆ ਛਲੁ ॥	(ਪੰਨਾ-੨੧੨)
ਮਾਇਆ ਐਸੀ ਮੋਹਨੀ ਭਾਈ ॥ ਜੇਤੇ ਜੀਅ ਤੇਤੇ ਡਹਕਾਈ ॥	(ਪੰਨਾ-੧੧੬੦)
ਇਹ ਠਗਵਾਰੀ ਬਹੁਤੁ ਘਰ ਗਾਲੇ ॥	(ਪੰਨਾ-੧੩੪੨)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰਲੀ ਕੁਸੰਗਤ ਤੋਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਉਪਾਉ ਦੁਆਰਾ ਬਚ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਦੀ ਮਲੀਨ ‘ਰੰਗਤ’ ਦੀ ‘ਕੁਸੰਗਤ’ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਨਾਮੁਕਿਨ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਵਿਚ ਧਸ-ਵਸ-ਗਸ ਕੇ ਸਮਾ ਚੁਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਸਾਡੇ ਮਨ ਉਤੇ ਅਨਿਕ ਭਾਂਤ ਦੇ ਵਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤਤਪਰ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ।

ਪੰਚ ਦੂਤ ਮੁਹਹਿ ਸੰਸਾਰਾ ॥	
ਮਨਮੁਖ ਅੰਧੇ ਸ੍ਰਿਧਿ ਨ ਸਾਰਾ ॥	(ਪੰਨਾ-੧੧੩)
ਬਿਖੈ ਬਿਖੈ ਕੀ ਬਾਸਨਾ ਤਜੀਅ ਨਹ ਜਾਈ ॥	
ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਕਰਿ ਰਾਖੀਐ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਲਪਟਾਈ ॥	(ਪੰਨਾ-੮੫੫-੫੬)
ਕਿਰਤੁ ਓਨਾ ਕਾ ਮਿਟਸਿ ਨਾਹਿ ॥	
ਓਇ ਅਪਣਾ ਬੀਜਿਆ ਆਪਿ ਖਾਹਿ ॥	(ਪੰਨਾ-੧੧੮੩)

ਕਬੀਰ ਆਈ ਮੁਝਹਿ ਪਹਿ ਅਨਿਕ ਕਰੇ ਕਰਿ ਭੇਸ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩੯੪)

ਮਾਇਆ ਮਮਤਾ ਕਰਤੈ ਲਾਈ ॥
ਏਹੁ ਹੁਕਮੁ ਕਰਿ ਸਿਸਟਿ ਉਪਾਈ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੯੧)

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਇਹ 'ਦੂਜੇ ਭਾਉ' ਵਾਲੀ ਕੁਦਰਤ ਅਥਵਾ 'ਮਾਇਆ' ਸਾਜੀ
ਹੈ ।

ਇਸ ਮਾਇਆ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਅਥਵਾ 'ਕੁਦਰਤ' ਦੇ ਅਪਾਰ ਨਾਟਕ (drama)
ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ 'ਜੀਵ' ਦੇ ਅੰਦਰ 'ਪੰਚ ਤਤ' ਯਾਂ 'ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ' — ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ,
ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਇਆ ।

ਪੰਚ ਪੂਤ ਜਣੇ ਇਕ ਮਾਇ ॥
ਉਤਭੁਜ ਖੇਲੁ ਕਰਿ ਜਗਤ ਵਿਆਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੮੯੫)

ਇਹਨਾਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਵਾਲੀ ਮਾਇਕੀ 'ਕੁਦਰਤ' ਦਾ ਮੌਢੀ ਯਾਂ 'ਰਾਜਾ' 'ਹਉਮੈ'
ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ 'ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ' ਇਸ ਹਉਮੈ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਉਪਜਦੀਆਂ
ਹਨ।

ਹਉਮੈ ਰੋਗਿ ਸਭੁ ਜਗਤੁ ਬਿਆਪਿਆ
ਤਿਨ ਕਉ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਖੁ ਭਾਰੀ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੩੫)

ਹਉਮੈ ਰੋਗੁ ਮਾਨੁਖ ਕਉ ਦੀਨਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੧੪੦)

ਇਹਨਾਂ 'ਪੰਚ ਚੋਰ' ਯਾਂ 'ਬਿਖਾਦੀ' ਰੂਪ 'ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ' ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਹੋਰ ਸੁਖਮ
ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦੇ 'ਤਰੰਗ' ਉਠਦੇ ਹਨ — ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਹਠੀਲੀ ਫੌਜ' ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਵਡੀ ਕੋਮ ਵਸਿ ਭਾਗਹਿ ਨਾਹੀ ਮੁਹਕਮ ਫਉਜ ਹਠਲੀ ਰੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੦੮)

ਪਾਂਚ ਪਚੀਸ ਮੋਹ ਮਦ ਮਤਸਰ ਆਡੀ ਪਰਬਲ ਮਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੧੯੧)

ਲਾਖ ਅਹੋਗੀ ਏਕੁ ਜੀਉ ਕੇਤਾ ਬੰਚਉ ਕਾਲੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩੯੨)

ਸਰਵਰ ਪੰਖੀ ਹੋਕੜੇ ਫਾਹੀਵਾਲ ਪਚਾਸ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩੯੮)

ਇਥੇ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਜ਼ਰੂਰੀ 'ਨਕਤਾ' ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ 'ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ' ਯਾਂ
ਇਸ ਦੀ 'ਹਠੀਲੀ ਫੌਜ' ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਥਾਲ ਸਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਇਹ ਸਿਰਫ ਸਾਡੇ
ਖਿਆਲਾਂ—'ਵਲਵਲਿਆਂ' ਅਤੇ 'ਭਾਵਨਾਵਾਂ' ਉਤੇ ਹੀ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ
ਅਤੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੀ 'ਰੰਗਤ' ਚਾੜ੍ਹ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਇਸ ਲਈ 'ਖਿਆਲਾਂ'-ਵਲਵਲਿਆਂ' ਅਤੇ 'ਕਰਮਾਂ' ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਇਹਨਾਂ
ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਇਹਨਾਂ ਸੂਖਮ 'ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ' ਨੂੰ ਅਸੀਂ — ਮੁੜ-ਮੁੜ ਯਾਦ ਕਰਕੇ, ਅਭਿਆਸ ਕਰਕੇ, ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ, ਕਮਾ ਕੇ, ਦਿੜ੍ਹ ਕਰਕੇ 'ਪ੍ਰਬਲ' ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ।

ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਇਹ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਸਾਡੇ ਮਨ-ਚਿੱਤ-ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਵਿਚ —
ਧੱਸ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਵੱਸ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਰਸ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹਨਾਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦੀ 'ਰੰਗਤ' ਸਾਡੇ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਵਿਚ ਓਤ-ਪੋਤ ਸਮਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਥੋਂ ਤਾਂਈਂ ਕਿ ਇਹ 'ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ' ਸਾਡੇ ਮਾਨਸਿਕ 'ਆਪੇ' ਉਤੇ 'ਕਬਜ਼ਾ' ਕਰ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਦੇ 'ਬੈਖ਼ਰੀਦ ਗੋਲੇ' ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ।

ਇਹ 'ਪੰਜੇ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ' ਸਾਡੇ ਮਨ ਉਤੇ ਮੌਕਾ ਤਾੜ ਕੇ ਆਪੋ-ਆਪਣਾ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਸਾਡੇ ਅਭਿਆਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕੋਈ ਇਕ 'ਖਾਸ ਵਾਸ਼ਨਾ' ਸਾਡੇ ਉਤੇ 'ਹਾਵੀ' ਅਥਵਾ 'ਪ੍ਰਬਲ' ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ 'ਖਾਸ ਰੰਗਤ' ਅਨੁਸਾਰ ਅਸੀਂ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ ਚਿਤਵਦੇ ਹਾਂ, ਗੇਝਾਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਵਲਵਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਉਡਾਗੀਆਂ ਲਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਵਿਉਂਤਾਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਫੈਸਲੇ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਘਾਲਣਾ ਘਾਲਦੇ ਹਾਂ, ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਨਤੀਜੇ ਭੁਗਤਦੇ ਹਾਂ ।

ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸਾਡੇ 'ਮਾਇਕੀ ਆਪੇ' ਨੂੰ ਇਸ ਖਾਸ 'ਵਾਸ਼ਨਾ' ਦਾ 'ਭੂਤ' ਚਿਮੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 'ਰੂਪਮਾਨ' ਹੋ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਵਾਸ਼ਨਾ ਅਥਵਾ 'ਕਾਮ'-ਕੋਈ, 'ਲੋਭ' ਆਦਿ ਦੀ ਕੈਦ ਵਿਚ 'ਜਕੜ' ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ 'ਸਾਧ ਸੰਗਤ' ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਬਗੈਰ, 'ਛੁਟਕਾਰਾ' ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ।

ਕਰਿ ਕਰਿ ਹਾਰਿਓ ਅਨਿਕ ਬਹੁ ਭਾਤੀ ਛੋਡਹਿ ਕਤਹੁੰ ਨਾਹੀ ॥
ਏਕ ਬਾਤ ਸੁਨਿ ਤਾਕੀ ਓਟਾ ਸਾਧਸੰਗਿ ਮਿਟਿ ਜਾਹੀ ॥ (ਪੰਨਾ-206)

ਸਤਸੰਗਤਿ ਸਿਉ ਮੇਲਾਪੁ ਹੋਇ ਲਿਵ ਕਟੋਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਰੀ
ਪੀ ਪੀ ਕਟਹਿ ਬਿਕਾਰ ॥ (ਪੰਨਾ-ਪ੫੩)

ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਸਾਡਾ 'ਮਾਇਕੀ ਆਪਾ' ਇਸ ਖਾਸ ਪ੍ਰਬਲ ਦਾਮਨਿਕ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦਾ 'ਸਰੂਪ' ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ —

ਬੋਤਲ ਵਿਚ ਪਈ 'ਸ਼੍ਰਾਬ' ਦੀ 'ਹਸਤੀ' ਸਿਰਫ ਰੰਗ-ਬਰੰਗੇ, ਕੌੜੇ ਮਿਲ-ਗੋਡੇ ਘੋਲੂਏ (solution) ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਯਾ ਗਿਆਨ ਭੀ 'ਫੋਕਾ' ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਉਸੇ ਸ਼੍ਰਾਬ ਦੇ ਪੈਗ ਪੀਣ ਨਾਲ ਸ਼੍ਰਾਬੀ ਕੋਈ ਅਣੋਖੇ ਸਰੀਰਕ ਤਜਰਬੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਸਰੂਰ, ਮਸਤੀ, ਖੁਸ਼ੀ, ਉਮਾਹ, ਰੁਣ-ਝੁਣ, ਜੋਸ਼, ਚਾਉ ਮਾਣਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸ਼੍ਰਾਬੀ ਦੇ ਤਨ-ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਛੁੱਟ ਕੇ ਮੱਲੋ-ਮੱਲੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਪੈਗ ਪੀ ਕੇ ਅਥਵਾ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ 'ਸੰਗਤ' ਕਰਕੇ — ਅਸੀਂ ਸ਼ਰਾਬ ਨੂੰ 'ਜੀਵਨ' ਦੇ ਕੇ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਦੇ ਅਸਰ ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੋਠ 'ਸ਼ਰਾਬੀ' ਦੀ ਹਰ ਇਕ ਹਰਕਤ, ਅਦਾ, ਬੋਲ, ਤੱਕਣੀ, ਵਤੀਰਾ, ਸੌਚਣੀ, ਫੈਸਲੇ, ਆਦਿ ਵਿਚ 'ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਰੰਗਤ' ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ 'ਸ਼ਰਾਬੀ' ਦਾ 'ਮਾਇਕੀ ਆਪਾ' ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ 'ਰੂਪ' ਧਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ 'ਸ਼ਰਾਬੀ' ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ —

1. ਸ਼ਰਾਬ ਹੀ ਉਸ ਦਾ 'ਜੀਵਨ'
2. 'ਸਰੂਰ' ਉਸ ਦਾ 'ਜੀਵਨ ਰੂਪ'
3. 'ਸ਼ਰਾਬ' ਅਤੇ 'ਸ਼ਰਾਬੀ' ਇਕੋ ਰੂਪ

ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖ 'ਸ਼ਰਾਬ' ਦੇ ਲਗਾਤਾਰ ਸੇਵਨ ਅਥਵਾ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ 'ਸਰੂਪ' ਧਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦੁਆਰਾ ਭੀ ਉਹਨਾਂ 'ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ' ਦਾ 'ਸਰੂਪ' ਹੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ, ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਸੂਖਮ ਖਿਆਲ-ਸਰੂਪ ਬਲਹੀਣ 'ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ' ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਲਗਾਤਾਰ ਅਭਿਆਸ ਅਥਵਾ 'ਕੁਸੰਗਤ' ਨਾਲ ਇਤਨਾ ਪ੍ਰਬਲ ਤੇ 'ਦਾਮਨਿਕ' ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ 'ਦਾਮਨਿਕ ਸ਼ਖਸੀਅਤ' ਦਾ ਸਰੂਪ ਧਾਰ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਦਾ ਲਈ ਮਾਇਕੀ ਜੀਵ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਗੁਲਾਮ ਬਣਾਈ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦਾਮਨਿਕ ਵਾਸ਼ਨਾਵੀ 'ਸ਼ਖਸੀਅਤ' ਦੀ 'ਕੁਸੰਗਤ' ਅਤੇ 'ਗੁਲਾਮੀ' ਕਰਦੇ ਹਾਂ ।

ਇਸ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਤਨੇ ਜਕੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸੇ ਚੰਗੇਰੇ, ਉਚੇਰੇ, ਸੁਹਣੇਰੇ 'ਖਿਆਲਾਂ' ਅਤੇ 'ਵਲਵਲਿਆਂ' ਵੱਲ, ਸਾਡਾ ਮਨ ਜਾਂਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਅਸੀਂ 'ਪਰਮਾਰਥ' ਤੋਂ ਹੋਰ ਭੀ ਦੁਰੱਡੇ ਤੇ ਸੱਖਣੇ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਪਲਚਿ ਪਲਚਿ ਸਗਲੀ ਮੁਈ ਝੂਠੈ ਧੰਧੈ ਮੌਹੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੩੩)

ਮੰਦਾ ਚਿਤਵਤ ਚਿਤਵਤ ਪਚਿਆ

ਜਿਨਿ ਰਚਿਆ ਤਿਨਿ ਦੀਨਾ ਧਾਕੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੮੨੫)

ਜੰਮਣੁ ਮਰਣੁ ਨ ਚੁਕਈ ਰੰਗੁ ਲਗਾ ਦੂਜੈ ਭਾਏ ॥

ਬੰਧਨ ਬੰਧਿ ਭਵਾਈਅਨੁ ਕਰਣਾ ਕਛੁ ਨ ਜਾਏ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੪੧੪)

ਕਿਤਨੀ ਦੁਖਦਾਈ ਤੇ ਹਾਸੋਗੀਣੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ‘ਜੋਤ ਸਰੂਪੀ’ ‘ਮਨ’ ਆਪਣੀ ਘੋਰ ਅਗਿਆਨਤਾ ਅਤੇ ਮਾਇਕੀ ਭਰਮ ਭੁਲਾਵੇ ਵਿਚ, ਇਹਨਾਂ ਨੀਵੀਂਅਂ ਦੁਖਦਾਈ ‘ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ’ ਦਾ ‘ਸਰੂਪ’ ਹੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਮਨੁ ਮੈਗਲੁ ਸਾਕਤੁ ਦੇਵਾਨਾ ॥

ਬਨ ਖੰਡਿ ਮਾਇਆ ਮੌਹਿ ਹੈਰਾਨਾ ॥

(ਪੰਨਾ-੪੧੫)

ਮਨ ਤੂੰ ਗਾਰਬਿ ਅਟਿਆ ਗਾਰਬਿ ਲਦਿਆ ਜਾਹਿ ॥

ਮਾਇਆ ਮੌਹਣੀ ਮੌਹਿਆ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੂਨੀ ਭਵਾਹਿ ॥

(ਪੰਨਾ-੪੪੧)

ਤਦੇ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਉਂ ਤਾੜਨਾ ਕਰਦੀ ਹੈ –

ਮਨ ਤੂੰ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ ਹੈ ਆਪਣਾ ਮੂਲੁ ਪਛਾਣੁ ॥

ਮਨ ਹਰਿ ਜੀ ਤੇਰੈ ਨਾਲਿ ਹੈ ਗੁਰਮਤੀ ਰੰਗੁ ਮਾਣੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੪੪੧)

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਰ ਵਿਚ ਜਮ੍ਹਾ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਗੰਦੀ ਰੂੜੀ ਦੀ ਹਵਾੜ ਤੋਂ ਕੋਈ ਬਚਾਉ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ – ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਵਿਚ ਆਪੂੰ ਸਹੇਤੀ ਅਤੇ ਪਾਲੀ-ਪੋਸੀ ਤਕੜੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ‘ਵਾਸ਼ਨਾ ਸਰੂਪ’ ਪ੍ਰਬਲ ਅਤੇ ਦਾਮਨਿਕ ‘ਵਾਸ਼ਨਾਵੀ-ਸ਼ਖਸੀਅਤ’ ਦੀ ‘ਕੁਸੰਗਤ’ ਤੋਂ ਕੋਈ ਬਚਾਉ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵਾਸ਼ਨਾ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਵਿਚ ਰਸ-ਵਸ ਕੇ ਸਮਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਆਪੇ ਨੂੰ ‘ਭੂਤ-ਪ੍ਰੇਤ’ ਵਾਂਗ, ਦਿਨ-ਰਾਤ ਚਿੰਬੜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ‘ਹਾਵੀ’ ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਹਰ ਇਕ ਜੀਵ ਵਿਚ ਰੱਬੀ ‘ਜੋਤ’ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੈ ।

ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਸਗਲੇ ਜੰਤ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੯੮)

ਸਭਨੀ ਘਟੀ ਸਹੁ ਵਸੈ ਸਹ ਬਿਨੁ ਘਟੁ ਨ ਕੋਇ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੪੧੨)

ਕਾਇਨਾਤ ਦੇ ਜ਼ਰੋ ਜ਼ਰੋ ਵਿਚ ਰੱਬੀ ‘ਜੋਤ’ ਭਰਪੂਰ ਹੈ ।

ਆਪਨ ਸੂਤਿ ਸਭੁ ਜਗਤੁ ਪਰੋਇ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੯੨)

ਸਰਬ ਜੋਤਿ ਤੇਰੀ ਪਸਰਿ ਰਹੀ ॥

(ਪੰਨਾ-੮੨੬)

ਪਸਰੀ ਕਿਰਣਿ ਜੋਤਿ ਉਜਿਆਲਾ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੦੩੩)

‘ਰੱਬੀ ਜੋਤ’ ਵਿਚ ‘ਪਿਆਰ ਦੀ ਅੰਸ਼’ ਹੈ – ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਹਰ ਸੌ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਵੱਲ ‘ਖਿੱਚੀ’ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਸ ‘ਆਤਮਿਕ ਖਿੱਚ’ ਨੂੰ ਪਿਆਰ, ਪ੍ਰੇਮ, ਪ੍ਰੀਤ, ਨੇਹੁ ਆਦਿ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਇਸ ‘ਆਤਮਿਕ ਖਿੱਚ’ ਨੂੰ ਆਕਰਖਣ ਸ਼ਕਤੀ (gravity) ਭੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ – ਜਿਸ ਦੇ ਅਸੂਲ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਕੋ ਮਾਨਸਿਕ ‘ਸਤਹ’ ਅਥਵਾ ਸੁਭਾਉ

ਵਾਲੇ ਜੀਵ, ਇਕ-ਦੂਜੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਮਾਨਸਿਕ 'ਦਾਇਰੇ' ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਵਰਤ-ਵਰਤਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

Like attracts like.

ਇਹ ਅਸੂਲ ਸਿਰਫ਼ 'ਜੀਵਾਂ' ਤੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਘਟਦਾ, ਬਲਕਿ ਕੁਦਰਤ ਦੇ 'ਮਾਦਾ' ਅਤੇ 'ਤੱਤਾਂ' ਵਿਚਕਾਰ ਭੀ ਇਹੋ ਅਸੂਲ ਵਰਤਦਾ ਹੈ ।

ਜੇਕਰ ਜਲੰਧਰ ਰੇਡੀਓ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ 343 ਮੀਟਰ ਉੱਤੇ ਆਵਾਜ਼ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ (broadcast) ਹੁੰਦੀ ਹੈ – ਤਾਂ ਉਹ ਆਵਾਜ਼ ਉਸੇ ਮੀਟਰ ਦੀ ਵੇਵਲੈਂਬ ਉੱਤੇ ਹਰ ਰੇਡੀਓ ਦੁਆਰਾ 'ਪਕੜੀ' ਅਥਵਾ 'ਸੁਣੀ' ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਜਿਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਵਾਜ਼ ਵਰਗੇ ਸੂਖਮ 'ਤੱਤ' ਦਾ ਭੀ ਆਪਣੀ ਹੀ ਅਤਿ ਸੂਖਮ ਸਤਹ ਤੇ ਹੀ 'ਮੇਲ' ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਇਹੀ ਅਸੂਲ ਪਸੂ-ਪੰਛੀਆਂ-ਇਨਸਾਨਾਂ ਉੱਤੇ ਭੀ ਘਟਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀਆਂ ਟੋਲੀਆਂ ਵਿਚ 'ਮੇਲ-ਜੋਲ', 'ਸੰਗ' ਅਥਵਾ 'ਸੰਗਤ' ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਬਾਬਤ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਨਿਰਣਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁਕਿਆ ਹੈ ਕਿ –

'ਸੰਗਤ' ਅਥਵਾ 'ਕੁਸੰਗਤ' ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,

ਭਿਨ-ਭਿਨ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ 'ਸੰਗਤ' ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਲਾਭ,

ਭਿਨ-ਭਿਨ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ 'ਕੁਸੰਗਤ' ਦੇ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਨਤੀਜੇ ।

ਇਹ ਸਾਰੀ ਵਿਚਾਰ 'ਮੇਲ-ਜੋਲ', 'ਸੰਗ', 'ਸਤਸੰਗਤ', 'ਕੁਸੰਗਤ' ਬਾਬਤ 'ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਸ਼ਖਸੀ ਸਤਹ' ਤੇ ਹੀ ਹੈ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਾਡੇ ਅੰਤਰੂਗਤ 'ਮਾਨਸਿਕ ਸਤਹ' ਤੇ 'ਮੇਲ-ਜੋਲ', 'ਚਿਤਵਨੀ', 'ਸੰਗਤ' ਅਥਵਾ 'ਕੁਸੰਗਤ' ਭੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । ਐਸੀ ਮਾਨਸਿਕ 'ਸੰਗਤ' ਯਾ 'ਕੁਸੰਗਤ' ਅਤਿ ਸੂਖਮ ਦਰਜੇ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬੜੀ 'ਪ੍ਰਬਲ' ਹੁੰਦੀ ਹੈ – ਜਿਸ ਦਾ ਅਸਰ ਯਾ ਨਤੀਜਾ ਭੀ ਤੀਖਣ ਅਤੇ ਤੀਬਰ (intense and serious) ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਹਰਲੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਤੋਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਬਚਾਉ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ – ਪਰ ਅੰਦਰਲੇ ਗੁੱਝੇ ਭੇਤੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਤੋਂ ਕੋਈ ਬਚਾਓ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਜਿਸ ਦੀ 'ਗੁੱਝੀ ਮਾਰ' ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ । ਇਸ ਲਈ ਅੰਦਰਲੇ 'ਬੁੱਕਲ ਵਿਚ ਬੈਠੇ' ਵੇਗੀ ਦੇ ਵਾਰ ਤੋਂ 'ਬਚਾਓ' ਭੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਵਾਰ ਭੀ ਅਤਿਅੰਤ ਢੂੰਘਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤਰਨਾਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਅਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਦੋ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ 'ਸੂਚੀਆਂ' ਬਣਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ –

1. ਪਿਆਰ ਵਾਲੀਆਂ ਅਥਵਾ ਗੁਰਮੁਖ ਹਸਤੀਆਂ ਦੀ ਸੱਚੀ : — ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ
ਚੇਤੇ ਕਰਕੇ ਅਥਵਾ ਖਿਆਲਾਂ ਅਤੇ ਵਲਵਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ‘ਮੌਲ’ ਯਾ ‘ਸਤਸੰਗ’
ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਮਨ ਅਤੇ ਅੰਤ੍ਰ-ਆਤਮੇ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ, ਸ਼ਾਂਤੀ, ਹੁਲਾਸ, ਸਿਦਕ, ਸਰਧਾ,
ਭਰੋਸਾ, ਪਿਆਰ, ਖਿੱਚ, ਹਰਿ ਰਸ, ਹਰਿ ਰੰਗ, ਪ੍ਰਿਮ ਰਸ, ਹਮਦਰਦੀ, ਦਇਆ, ਖਿਆ,
ਸਤਿਕਾਰ, ਪਰਉਪਕਾਰ, ਵਿਗਾਸ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਦੈਵੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਉਪਜਦੀਆਂ
ਹਨ ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਐਸੇ ਉਤਮ ‘ਮੌਲ’ ਯਾ ‘ਸਤਸੰਗਤ’ ਨੂੰ ਇਉਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ
ਗਿਆ ਹੈ —

ਜਿਨ ਡਿਠਿਆ ਮਨੁ ਰਹਸੀਐ ਕਿਉ ਪਾਈਐ ਤਿਨ ਸੰਗੁ ਜੀਉ ॥

ਸੰਤ ਸਜਨ ਮਨ ਮਿਤ੍ਰ ਸੇ ਲਾਇਨਿ ਪ੍ਰਭ ਸਿਉ ਰੰਗੁ ਜੀਉ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੯੦)

ਅੰਤਰ ਆਤਮੈ ਜੋ ਮਿਲੈ ਮਿਲਿਆ ਕਹੀਐ ਸੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੯੧)

ਰਾਮ ਮੋਕਉ ਹਰਿ ਜਨ ਮੇਲਿ ਮਨਿ ਭਾਵੈ ॥

ਅਮਿਊ ਅਮਿਊ ਹਰਿ ਰਸੁ ਹੈ ਮੀਠਾ ਮਿਲਿ ਸੰਤ ਜਨਾ ਮੁਖਿ ਪਾਵੈ ॥

(ਪੰਨਾ-੮੮੧)

ਕੁਰਬਾਣੀ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਮਨਿ ਮੇਲੀ ਕਰਿ ਮੇਲਿ ਮਿਲੰਦੇ ।

(ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. ੧੨/੨)

ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ‘ਸਤਸੰਗ’-‘ਸਾਧ ਸੰਗਤ’-‘ਸੱਚੀ ਸੰਗਤ’ ਆਦਿ
ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਇਹ ‘ਸਾਧ ਸੰਗਤ’ ਸਿਰਫ਼ ‘ਸ਼ਖਸੀਅਤ’ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਨਹੀਂ,
ਬਲਕਿ ਮਾਨਸਿਕ ਸਤਹ ਉਤੇ ਖਿਆਲਾਂ ਅਤੇ ਵਲਵਲਿਆਂ ਨਾਲ ਚੇਤੇ ਕਰਕੇ ਕਥਾ,
ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ‘ਯਾਦਾਂ’ ਦੁਆਰਾ ਭੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ।

ਐਸੀ ਉਚੀ ਦੈਵੀ ‘ਸਤ ਸੰਗਤ’ ਕਰਕੇ ਮਨ —

ਕਿਸੇ ਚਾਉ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ

ਕਿਸੇ ਉਮਾਹ ਵਿਚ ਉਮਕਦਾ ਹੈ

ਪਿਆਰ ਦੇ ਤੁਣਕੇ ਵਜਦੇ ਹਨ

ਪ੍ਰੇਮ-ਸਵੈਪਨਾ ਦੇ ਹਿੰਡੋਲੇ ਮਾਣਦਾ ਹੈ

ਪ੍ਰੀਤ-ਵਲਵਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਉਡਾਰੀਆਂ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ

ਪ੍ਰੇਮ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ

‘ਅਨਹਦ-ਧੁਨੀ’ ਵਿਚ ਮੋਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

‘ਪ੍ਰਿਮ-ਰਸ’ ਵਿਚ ਵਿਸਮਾਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ

‘ਆਤਮ-ਪਿਆਰ’ ਦੀ ਖਿੱਚ ਖਾਂਦਾ ਹੈ

‘ਪ੍ਰੇਮ-ਪਿਆਰ’ ਦੀ ‘ਖੁਮਾਰੀ’ ਚੜ੍ਹਦੀ ਹੈ
 ‘ਆਤਮ ਛੋਹ’ ਦੀ ‘ਕੰਬਣੀ’ ਛਿੜਦੀ ਹੈ
 ‘ਚੁਪ-ਪ੍ਰੀਤ’ ਦੇ ਸੌਂਦੇ ਕਰਦਾ ਹੈ
 ‘ਆਤਮ ਰੰਗ’ ਦਾ ਵਣਜ ਕਰਦਾ ਹੈ
 ‘ਮਹਾਂ ਰਸ’ ਦੀ ਲੇਵਾ-ਦੇਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ
 ਨਉ ਨਿਧਿ ‘ਨਾਮ’ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਆਪਣੇ ਮਲੀਨ ਮਨ ਦੁਆਰਾ ‘ਕੁਸੰਗਤ’ ਕਰਕੇ ‘ਹੋਰਨਾਂ’ ਨਾਲ — ਰੋਸੇ-ਗਿਲੇ, ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ, ਨਿੰਦਾ-ਚੁਗਲੀ, ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ, ਘਰਨਾ, ਕੁਲਝਣਾਂ, ਝਗੜੇ ਆਦਿ ਸਹੇਤ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਨ-ਚਿੱਤ-ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਘਰਨਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ‘ਕਾਲੀ ਸੂਚੀ’ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਜੇਕਰ ਇਹ ‘ਕਾਲੀ ਸੂਚੀ’ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਸਾਥੋਂ ਦੂਰ ਭੀ ਹੋਣ, ਤਾਂ ਭੀ ਸਾਡਾ ਵਿਹਲਾ ਮਲੀਨ ਮਨ ਇਸ ‘ਕਾਲੀ ਸੂਚੀ’ ਦੀ ‘ਮਿਸਲ’ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸਤਹ ਤੇ ਉਸ ਉਤੇ ਆਪਣੀ ਘਰਨਾ ਵਾਲੀ ਟੀਕਾ-ਟਿੱਪਣੀ ਦੀ ਜ਼ਹਿਰ ਘੋਟਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਦੀ ਗੈਰ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਭੀ ਉਸ ਨੂੰ ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ-ਘਰਨਾ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਅਥਵਾ ‘ਕੁਸੰਗਤ’ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਨ-ਚਿੱਤ-ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਨੂੰ ਸਾਜ਼ੀ-ਬਾਲੀ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦ ਭੀ ਕੋਈ ‘ਕਾਲੀ ਸੂਚੀ’ ਵਾਲੀ ਹਸਤੀ ਚੇਤੇ ਆ ਜਾਵੇ ਯਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚੇਤੇ ਕਰਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਿਤਨਾ ਚਿਰ ਹੀ ਇਸ ਕੁਸੰਗਤ ਕਾਰਨ ਉਸ ਪ੍ਰਤੀ ਘਰਨਾ ਦੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਭਾਂਬੜ ਵਿਚ ਸੜਦੇ-ਬਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ।

ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਐਸੀ ਘਰਨਾ ਯਾ ਐਲਰਜੀ ਦੇ ਭਾਂਬੜ ਵਿਚ ਸੜਦੇ-ਬਲਦੇ ਹੋਏ ਭੀ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਮਲੀਨ ਅਤੇ ਅਤਿ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਅੰਦਰਲੀ ‘ਕੁਸੰਗਤ’ ਦੀ ਗੁੱਝੀ ਜ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਬਲਕਿ ਏਗਜ਼ੀਮਾ (aczema) ਦੀ ਖੁਰਕ ਵਾਂਗ, ਇਸ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀ ਮਾਨਸਿਕ ‘ਖੁਰਕ’ ਵਿਚ ਬੜਾ ਸੁਆਦ ਮਾਣਦੇ ਹਾਂ !!

ਜੇਕਰ ‘ਕਾਲੀ ਸੂਚੀ’ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ‘ਨਿੰਦਾ-ਚੁਗਲੀ’ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਨਿੰਦਾ ਬੜੀ ਸੁਆਦਲੀ ਲਗਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹੋਰ ਅਉਗੁਣ ਸੁਣਨ ਲਈ ਅਥਵਾ ‘ਕੁਸੰਗਤ’ ਕਰਨ ਲਈ ਬੜੇ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਜਦ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਭੀ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀ ‘ਚੁਆਤੀ’ ਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ‘ਨਿੰਦਾ’ ਦੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ‘ਭੱਠ’ ਅਥਵਾ ‘ਕੁਸੰਗਤ’ ਵਿਚ ਆਪੇ ਸੜਦੇ-ਬਲਦੇ-ਭੁੱਜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਐਸੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਇਉਂ ਨਿਖੇਣੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ —

ਨਿੰਦਕ ਸੋ ਜੋ ਨਿੰਦਾ ਹੋਰੈ ॥

(ਪੰਨਾ-੩੩੯)

ਨਿੰਦਕੁ ਨਿੰਦਾ ਕਰਿ ਮਲੁ ਧੋਵੈ ਓਹੁ ਮਲਭਖੁ ਮਾਇਆਧਾਰੀ ॥ (ਪੰਨਾ-੫੦੨)

ਮੁਹ ਕਾਲੇ ਤਿਨਾ ਨਿੰਦਕਾ ਤਿਤੁ ਸਚੈ ਦਰਬਾਰਿ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੪੯)

ਨਿੰਦਕ ਕੀ ਗਤਿ ਕਤਹੁੰ ਨਾਹੀ ਖਸਮੈ ਏਵੈ ਭਾਣਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੩੮੧)

ਨਿੰਦਾ ਭਲੀ ਕਿਸੈ ਕੀ ਨਾਹੀ ਮਨਮੁਖ ਮੁਗਧ ਕਰੰਨਿ ॥

ਮੁਹ ਕਾਲੇ ਤਿਨ ਨਿੰਦਕਾ ਨਰਕੇ ਘੋਰਿ ਪਵੰਨਿ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੫੫)

ਜੇਕਰ ਆਪਣੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਗੰਦਗੀ ਦੀ 'ਰੂੜੀ' ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਢਕ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਭੀ ਗੰਦਗੀ ਦੀ 'ਹਵਾੜ੍ਹ' ਕਦੇ ਨਾਂ ਕਦੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦਾ ਸਾਗ ਵਾਤਾਵਰਨ ਅਣਸੁਖਾਵਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਮਲੀਨ ਖਿਆਲਾਂ ਅਤੇ ਵਲਵਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਮੁੜ ਚੇਤੇ ਕਰਕੇ, ਅਭਿਆਸ ਅਥਵਾ 'ਕੁਸੰਗਤ' ਦੁਆਰਾ, ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀ ਰੰਗਤ ਨੂੰ ਮਨ-ਚਿੱਤ-ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਵਿਚ ਦਿੜ੍ਹ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ । ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਮਲੀਨ ਤੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਖਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਘੋਟ ਘੋਟ ਕੇ ਪ੍ਰਬਲ ਅਤੇ ਦਾਮਨਿਕ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੀਨ ਖਿਆਲਾਂ ਦੇ ਵਲਵਲਿਆਂ ਦੇ ਲਗਾਤਾਰ ਅਭਿਆਸ ਅਥਵਾ 'ਕੁਸੰਗਤ' ਨਾਲ ਇਹ 'ਮਾਨਸਿਕ ਮਲੀਨਤਾ' ਦੀ ਬਦਬੋ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਧਸ-ਵਸ-ਰਸ ਕੇ ਸਾਡੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਹੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਘੜੀ ਹੋਈ 'ਮਲੀਨ ਸ਼ਖਸੀਅਤ' ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਉਚੇਰੀ-ਚੰਗੇਰੀ-ਸੁਹਣੇਰੀ 'ਭਾਵਨਾ' ਉਪਜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ । ਐਸੀ 'ਮਲੀਨ ਸ਼ਖਸੀਅਤ' ਵਿਚੋਂ ਤਾਂ ਨੀਵੇਂ ਮਲੀਨ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਖਿਆਲ ਅਤੇ ਵਲਵਲੇ ਹੀ ਉਪਜਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਅਤਿ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

ਦੂਜੇ ਲਡਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਜੇਕਰ ਆਪੂਰਵੀ ਬਣਾਈ 'ਕਾਲੀ ਸੂਚੀ' ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ —

ਹਾਜ਼ਰ ਯਾ ਗੈਰ ਹਾਜ਼ਰ

ਨੇੜੇ ਯਾ ਦੂਰ

ਜੀਉਂਦੀ ਯਾ ਮੋਈ

ਹਸਤੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ —

ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ

ਅਉਗੁਣ ਛਾਂਟਦੇ ਹਾਂ

ਛਿਦਰ ਫੌਲਦੇ ਹਾਂ

ਦਵੈਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ

ਨਿੰਦਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ

ਘਿਰਨਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ

ਬੁਰਾ ਲੋਚਦੇ ਹਾਂ

ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਉਪਜਦੀ ਹੈ

ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨਾਲ 'ਕੁਸੰਗਤ' ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ।

ਜੇਕਰ, ਐਸੀ 'ਕੁਸੰਗਤ' ਕਗਦਿਆਂ ਉਸ ਹਸਤੀ ਬਾਬਤ —

ਨੱਕ ਚਾੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ
ਮੱਥੇ ਵੱਟ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ
ਸੜ੍ਹਦੇ-ਬਲਦੇ ਹਾਂ
ਜਹਿਰ ਵਿਚ ਉਬਲਦੇ ਹਾਂ
ਸਣ-ਕਪੜੀ ਅੱਗ ਲਗਦੀ ਹੈ
ਨਿੰਦਾ ਸੁਣ ਕੇ ਸੁਆਦ ਮਾਣਦੇ ਹਾਂ
ਦੁਖੀ ਦੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ
ਨੁਕਸਾਨ ਵੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ
ਤਰੱਕੀ ਦੇਖ ਕੇ ਸੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ
ਵਡਿਆਈ ਨਹੀਂ ਸੁਣ ਸਕਦੇ
ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਆਪਣੀ ਮੈਲੀ ਰੰਗਤ ਚਾੜ੍ਹ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ,

ਤਾਂ ਇਹ ਪੱਕਾ ਸਬੂਤ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਮਨ ਅਤਿ ਮਲੀਨ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ
ਆਪੂਰ੍ਵ ਲਾਏ ਹੋਏ ਜਹਿਰੀਲੇ ਭਾਂਬੜ ਵਿਚ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਆਪ ਹੀ ਜਲੀ-ਬਲੀ- ਸੜੀ
ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੀਵੋਂ ਖਿਆਲਾਂ, ਵਲਵਲਿਆਂ ਅਤੇ ਰੁਚੀਆਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਅਮੋਲਕ
ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਮਲੀਨ ਜਹਿਰੀਲੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ
ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ ਫੈਲਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ।

ਜਉ ਦੇਖੈ ਛਿਦ੍ਰ ਤਉ ਨਿੰਦਕ ਉਮਾਹੈ ਭਲੋ ਦੇਖਿ ਦੁਖ ਭਰੀਐ ॥
ਆਠ ਪਹਰ ਚਿਤਵੈ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੈ ਬੁਰਾ ਚਿਤਵਤ ਚਿਤਵਤ ਮਰੀਐ ॥ (ਪੰਨਾ-੮੨੩)

ਨਿੰਦਕ ਦੁਸਟ ਵਡਿਆਈ ਵੇਖਿ ਨ ਸਕਨਿ

ਓਨਾ ਪਰਾਇਆ ਭਲਾ ਨ ਸੁਖਾਈ ॥ (ਪੰਨਾ-੮੪੦)

ਐਸੀ ਨਿੱਘਰੀ ਹੋਈ ਮਲੀਨ ਮਾਨਸਿਕ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਜੋ ਭੀ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ,
ਪਾਠ-ਪੁਜਾ, ਧਾਰਮਿਕ ਸਾਧਨਾ ਅਤੇ ਪਰਮਾਰਥ ਦੇ ਕਰਮ-ਕ੍ਰਿਆ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਸਭ
ਬਿਰਥਾ ਅਤੇ ਨਿਹਫਲ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

ਮਨਿ ਮੇਲੈ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਵਈ ਨਾਮੁ ਨ ਪਾਇਆ ਜਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੩੯)

ਨਾਮ ਸੰਗਿ ਮਨਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨ ਲਾਵੈ ॥

ਕੋਟਿ ਕਰਮ ਕਰਤੇ ਨਰਕ ਜਾਵੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੪੦)

ਹਉ ਹਉ ਕਰਤੇ ਕਰਮ ਰਤ ਤਾ ਕੋ ਭਾਰੁ ਅਫਾਰ ॥

ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਹੀਂ ਸਉ ਨਾਮ ਸਿਉ ਤਉ ਏਉ ਕਰਮ ਬਿਕਾਰ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੫੨)

ਜੇਤੇ ਜਤਨ ਕਰਤ ਤੇ ਛੂਬੇ ਭਵ ਸਾਗਰੁ ਨਹੀ ਤਾਰਿਓ ਰੇ ॥
 ਕਰਮ ਧਰਮ ਕਰਤੇ ਬਹੁ ਸੰਜਮ ਅਹੰਬੁਧਿ ਮਨੁ ਜਾਰਿਓ ਰੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੩੩੫)
 ਤੀਰਥ ਨਾਇ ਨ ਉਤਰਸਿ ਮੈਲੁ ॥
 ਕਰਮ ਧਰਮ ਸਭਿ ਹਉਮੈ ਛੈਲੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੮੯੦)
 ਮਨਮੁਖ ਚੰਚਲ ਮਤਿ ਹੈ ਅੰਤਰਿ ਬਹੁਤੁ ਚਤੁਰਾਈ ॥
 ਕੀਤਾ ਕਰਤਿਆ ਬਿਰਥਾ ਗਇਆ ਇਕੁ ਤਿਲੁ ਥਾਇ ਨ ਪਾਈ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੪੧੪)

ਕਰਮ ਧਰਮ ਸੁਚਿ ਸੰਜਮੁ ਕਰਹਿ ਅੰਤਰਿ ਲੋਭੁ ਵਿਕਾਰ ॥
 ਨਾਨਕ ਮਨਮੁਖਿ ਜਿ ਕਮਾਵੈ ਸੁ ਥਾਇ ਨ ਪਵੈ
 ਦਰਗਹ ਹੋਇ ਖੁਆਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੪੨੩)
 ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਪ੍ਰੀ ਘੜੇ ਮਲੀਨ ਅਤੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ 'ਭਵਜਲ' ਤੋਂ ਨਿਕਲਣ
 ਦਾ ਇਕੋ-ਇਕ ਸਾਧਨ 'ਸਤ ਸੰਗਤ' ਅਥਵਾ 'ਸਾਧ ਸੰਗਤ' ਹੀ ਦਸਿਆ ਗਿਆ
 ਹੈ —

ਮਿਲਿ ਸਤਸੰਗਤਿ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਏ
 ਜਗੁ ਭਉਜਲੁ ਦੁਤਰੁ ਤਰੀਐ ਜੀਉ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੫)
 ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ਉਨਿ ਭਉਜਲੁ ਤਰਿਆ
 ਸਗਲ ਦੂਤ ਉਨਿ ਸਾਧੇ ਜੀਉ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੦੨)
 ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਤਰੀਜੇ ਸਾਗਰੁ ਕਟੀਐ ਜਮ ਕੀ ਛਾਸਾ ਜੀਉ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੦੮)
 ਦੁਤਰੁ ਤਰੇ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੮੫)
 ਤਾਰੀਲੇ ਭਵਜਲੁ ਤਾਰੁ ਬਿਖੜਾ ਬੋਹਿਬ ਸਾਧੂ ਸੰਗਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੦੮)
 ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਕੈ ਅੰਚਲਿ ਲਾਵਹੁ ਬਿਖਮ ਨਦੀ ਜਾਇ ਤਰਣੀ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੦੨)
 ਉਪਰਲੀ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਨਿਚੋੜ ਇਉਂ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ —

1. ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਬਾਹਰਮੁਖੀ, ਠੁੱਲੀ ਬਿਰਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿਰਫ਼ ਬਾਹਰਲੇ ਸਰੀਰਕ 'ਮੇਲ' ਨੂੰ ਹੀ 'ਸੰਗਤ' ਜਾ 'ਕੁਸੰਗਤ' ਸਮਝੀ ਬੈਠੇ ਹਾਂ — ਜਿਸ ਦਾ ਅਸਰ ਓਪਰਾ ਜਿਹਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਲਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ਯਾ ਬਦਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ।
2. ਸਾਡੇ ਮਨ, ਚਿੱਤ, ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਦੀ ਸੂਖਮ ਸਤਹ ਉੱਤੇ ਖਿਆਲਾਂ, ਵਲਵਲਿਆਂ, ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਅਤਿਅੰਤ ਗੁੱਝਾ, ਝੂੰਘਾ, ਤੀਬਰ, ਤੀਖਣ, ਪ੍ਰਬਲ, ਦਾਮਨਿਕ, ਅਮਿਟਵਾਂ, ਅਤਿ ਸੂਖਮ 'ਅਸਰ' ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ । ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ, ਅਣਜਾਣੇ ਹੀ ਇਹ ਸੂਖਮ ਗੁੱਝਾ ਦਾਮਨਿਕ ਅਸਰ

ਸਾਡਾ ਸਮੁੱਚਾ 'ਜੀਵਨ' ਅਥਵਾ 'ਸ਼ਖਸੀਅਤ' ਹੀ 'ਬਦਲ' ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਐਸੀ ਸੂਖਮ ਦਾਮਨਿਕ ਆਪੂਰ੍ਵ ਘੜੀ 'ਸ਼ਖਸੀਅਤ' ਨੂੰ ਮੁੜ-ਬਦਲਣਾ ਅਤਿ ਕਠਿਨ ਯਾ ਨਾਮੁਭਕਿਨ ਹੈ।

3. ਆਮ ਜਨਤਾ ਦੇ ਸਮਝ ਗੋਚਰੇ ਕਰਨ ਲਈ 'ਸਾਧ ਸੰਗਤ' ਅਤੇ ਕੁਸੰਗਤ ਦੇ 'ਲਛਣ' ਦਾ 'ਨਿਰਣਾ' ਇਉਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ—

ਸੂਖਮ 'ਸਤਸੰਗਤ' ਦੇ ਲਛਣ

ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ ਹੈ

ਤੂੰ-ਤੇਰੀ ਹੈ

ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ

ਪਿਆਰ

ਰਵਾਦਾਰੀ

ਮਿਲਵਰਤਣ

ਆਪਾ ਵਾਰਨਾ

ਨਾਮ-ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੁੜਨਾ

'ਸੁਖ ਰੈਣ ਵਿਹਾਣੀ'

ਪ੍ਰੇਮ ਸਵੈਪਨਾ

ਪ੍ਰੇਮ-ਖਿੱਚ ਹੈ

ਹੁਕਮ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ

ਨਿਮਰਤਾ

ਨਿਰਮਲਤਾ

ਆਤਮਿਕ ਖੁਸ਼ਬੌ

'ਕੁਸੰਗਤ' ਦੇ ਲਛਣ

ਮਾਇਕੀ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖੇ ਹਨ

ਮੈਂ-ਮੇਰੀ ਹੈ

ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੈ

ਘਰਨਾ

ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ

ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ

ਖੁਦਗਰਜੀ

ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ

ਦੁੱਖ-ਕਲੋਸ਼ ਦੀ ਕਲਪਨਾ

ਮਾਇਕੀ ਕੁਲਝਣਾ

ਖਿੱਚੋਤਾਣ ਹੈ

ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਹੋਣਾ

ਅਹੰਕਾਰ

ਮੈਲ

ਮਾਇਕੀ ਸਜ਼ਿਹਾਂਦ

ਇਸ ਬਿਉਰੇ ਤੋਂ ਜਗਿਆਸੂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਨਿਰਣਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮਨ 'ਦੈਵੀ' ਪਿਆਲਾਂ ਅਤੇ ਫਲਵਲਿਆਂ ਨਾਲ 'ਸਤਸੰਗਤ' ਯਾ 'ਸਾਧਸੰਗਤ' ਕਰਦਾ ਹੈ ਯਾ 'ਕੁਸੰਗਤ' ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ 'ਨਿਰਣੇ' ਦੁਆਰਾ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ 'ਜੀਵਨ' ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਆਤਮਿਕ ਸੇਧ ਦੇ ਕੇ ਬਦਲ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਕਾਰਬ ਤੇ ਸਫਲ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਚਲਦਾ.....

© ਸਭ ਹੱਕ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ।

ਏਸੇ ਕਲਮ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰੁ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ 132 ਲੇਖ (13 ਕਿਤਾਬਾਂ) ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਤਰਜਮਾ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪੰਜ ਲੇਖ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਹਨ।

ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ ਦੇ ਅੱਠ ਦਿਨਾਂ ਜਪ-ਤਪ ਸਮਾਗਮ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬ੍ਰਹਮ-ਬੁੰਗਾ, ਪਿੰਡ ਦੋਦੜਾ ਵਿਖੇ ਮਾਰਚ, ਸਤੰਬਰ ਅਤੇ ਦਸੰਬਰ (20-30) ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਜੂਨ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ, ਦੱਖਣੀ ਬਾਈਪਾਸ ਦੋਰਾਹਾ ਵਿਖੇ ਹਰ ਸਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ, ਦੱਖਣੀ ਬਾਈਪਾਸ ਦੋਰਾਹਾ ਵਿਖੇ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸਮਾਗਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਅਨੁਸਾਰ 15-15 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅਰਸੇ ਬਾਅਦ, ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਸਮਾਗਮ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਫਤਾਵਾਰੀ ਸਮਾਗਮ ਵੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸੰਗਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਪਿੰਡ ਦੋਦੜਾ, ਬੁਢਲਾਡਾ-ਸੁਨਾਮ, ਬਰਾਸਤਾ (ਵਾਈਆ) ਜਖੇਪਲ ਲਿੰਕ ਰੋਡ ਤੇ ਹੈ। ਚਾਹਵਾਨ ਸੱਜਣ ਇਹ ਲੇਖ ਅਤੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦਾ ਵੈਰਵਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪਤੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ:-

Website : www.brahmbungadodra.org

E-mail : info@brahmbungadodra.org

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ : ਦੋਦੜਾ

ਤਹਿਸੀਲ-ਬੁਢਲਾਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ (ਪੰਜਾਬ)

ਫੋਨ : 073074-55097, 01652-255097, 99149-55098

❖ ਸ਼ਾਖਾ ❖

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ (ਦੋਦੜਾ)

ਦੱਖਣੀ ਬਾਈ ਪਾਸ, ਦੋਰਾਹਾ

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਪੰਜਾਬ

ਫੋਨ : 073074-55098, 01628-258697, 099149-55098

❖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ❖

ਸੈਕ੍ਰੈਟਰੀ, ਬ੍ਰਹਮ-ਬੁੰਗਾ ਟ੍ਰਸਟ (ਰਜਿ.)

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ : ਦੋਦੜਾ

ਤਹਿਸੀਲ-ਬੁਢਲਾਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ (ਪੰਜਾਬ)

ਫੋਨ : 73074-55096